

Визнаний фахівець з питань бібліографії та книгознавства Луїза Ільницька

Відомий в Україні та за її межами бібліограф, бібліографознавець й книгознавець, завідувач відділу наукової бібліографії Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка, дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка, голова його комісії з книгознавства і бібліографії Луїза Іванівна Ільницька народилася 29 вересня 1939 р. на Хмельниччині в сім'ї вчителів. У 1961 р. вона закінчила українське відділення філологічного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка. Працювала вчителем, коректором у видавництві, з 1970 р. – бібліограф, з 1988-го. – завідувач відділу наукової бібліографії Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка АН УРСР.

Багаторічна праця у бібліотеці, що мала статус науково-дослідної установи, визначила головні напрями наукової діяльності Л. Ільницької – бібліографознавство, книгознавство, історія української бібліографії. Притаманна їй глибина наукового бачення виявлялася ще за умов політичного й цензурного нагляду за роботою бібліотек, зокрема за бібліографічними виданнями. Дотримання обов'язкових тоді вимог класово-партійної оцінки суспільно-політичних явищ і персоналій зумовлювало тенденційність тематики планових робіт бібліотеки, неповноту й вибіркковість бібліографованих матеріалів. Однак і за цих умов Л. І. Ільницька зуміла опублікувати низку ґрунтовних бібліографічних покажчиків, присвячених письменникам Р. Іваничукові, М. Ільницькому, Р. Федоріву, бібліографові М. Гуменюку, де майже вичерпно реалізувала ресурс зібраних матеріалів.

Серед цих праць вирізняється бібліографічний покажчик «Марко Вовчок у колі сучасників», виданий з нагоди 150-річчя від дня народження української письменниці (1983). Засобами бібліографії авторка зуміла відтворити багатоаспектну палітру історико-культурних, науково-літературних й життєписних зв'язків Марка Вовчка та її творчості як з тогочасним українським, так і російським та зарубіжним літературним і культурним середовищем другої половини XIX–початку XX ст.

Широку в хронологічному й проблемному сенсі панораму суспільно-політичного, історико-культурного й літературного аспектів української дійсності XIX ст. у контексті міжслов'янських і загальноєвропейських взаємин розкриває унікальний бібліографічний покажчик Л. І. Ільницької «Руська Трійця: Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький» (1993). Авторка кількарічними бібліографічними пошуками й досліджен-

нями охопила величезну кількість (до 2000 позицій) доступних їй друкованих та архівних матеріалів більш як за півтора століття. Головний наголос у роботі зроблено на дотриманні принципів перегляду «de visu» матеріалів, а також обов'язкового наукового анування джерел. Особливо цінним було вивчення авторкою загальнослов'янського й загальноєвропейського контексту діяльності «Руської Трійці». Це принесло несподівані результати як щодо виявлення цілих пластів раніше незнаних документів і публікацій, так і їх наукового освоєння.

Праця Л. Ільницької й досі залишається найповнішим, зразково складеним у методичному сенсі, бібліографічним джерелом про «Руську Трійцю», своєрідною малою енциклопедією про життя й діяльність її чільних представників.

Поруч з постійною роботою над досяганням історико-теоретичних основ української бібліографії, бібліографознавства й книгознавства, Луїза Іванівна щораз прагнула складніших і сміливіших бібліографічних починань. Взяти хоча б підготовку під керівництвом професора Я. Р. Дашкевича та у співавторстві з науковим співробітником відділу наукової бібліографії О. І. Хміль дев'яти томів цінної архівної пам'ятки-картотеки української книги 1798–1916 рр.

Створена ще у 1945–1948 рр. працівниками двох академічних бібліотек – Центральної у Києві під загальним керівництвом Ю. Меженка і тодішнього її Львівського філіалу (керівник роботи Я. Дашкевич), – картотека була лише попереднім, робочим варіантом зведеного матеріалу для створення першої повної бібліографії української книги за вказані роки. Понад 30 000 розписуваних у двох примірниках карток відображали книжкову продукцію більш ніж за 100 років, що виходила усіма історично складеними діалектними особливостями української мови, а також іноземними мовами і видавалася не тільки на території роз'єднаної тоді політичними кордонами України, але й поза її межами.

Багаторічна наполеглива праця Л. Ільницької і О. Хміль увінчалась успіхом: протягом 1995–2005 рр. вдалося видати усі дев'ять об'ємних томів цієї праці під назвою «Репертуар української книги, 1798–1916». На українських теренах не було й немає досі більш професійно продуманого бібліографічного покажчика вітчизняної книги. У статті «Від укладача» Л. І. Ільницька вмотивувала археографічний характер видання карто-

теки як цінної бібліографічної пам'ятки, що визначило принципи редакторської роботи з нею як з архівним документом. Автори видання, пише вона, «здійснювали мінімальну бібліографічну редакцію, повністю зберегли правопис, вжитий у відповідних бібліографічних джерелах, які розписані у картотеці, включали всі описані видання (за винятком дублетів) без уваги на точність і повноту опису [...] не вилучались з картотеки при публікації навіть ті описи, відомості про які взяті з бібліографічних джерел, при певних розшуках виявлялись недостовірними – такі видання не виходили в тому році, або взагалі не виходили. Можливо, в майбутній праці над бібліографією української книги, це застереже бібліографів від повторення помилок попередників і спонукає до критичного підходу при використанні бібліографічних джерел»*.

Зазначимо, що відповідно з'ясована авторами інформація подається у їхніх ґрунтовних примітках. Для уточнення бібліографічного опису книг Л. Ільницька і О. Хміль не тільки проводили суцільну звірку карток з розписуваними джерелами – друкованими й архівними, але й з сучасною книгознавчою інформацією, закладеною у бібліографічних працях, енциклопедіях, біографічних словниках тощо, не ставлячи проте своїм завданням звірки «de visu» самих видань, оскільки це прерогатива майбутньої бібліографії української книги.

Результатом такої копіткої редакторської роботи авторів стало також створення ними досконалого й вичерпного науково-допоміжного апарата. Крім іменного покажчика, до кожного тому даються примітки та список скорочень джерел, використаних у виданні, з повним розкриттям їх назви й змісту. Саме цей список, що охоплює бібліографічні праці – друковані й рукописні — І. О. Левицького, М. Комарова, В. Дорошенка, Б. Грінченка, О. Андрієвського, Я. Стешенка, російську «Книжну летопись», провідні журнальні видання Сходу й Заходу України та інші, задокументовує особливість «Репертуару ...» як загальноукраїнського видання бібліографії української книги.

Глибоко наукове розуміння Л. І. Ільницькою поставлених завдань і методики редагування картотеки, робить видання надзвичайно цікавим не лише для бібліографів і книгознавців, а й для істориків, оскільки тисячі відображених у ньому книг з найрізноманітніших галузей знань і різного призначення засвідчують інтенсивність духовного життя українського народу, його поступ у боротьбі за гідне існування й осягання здобутків світової цивілізації.

Досвід, якого Л. І. Ільницька набула, працюючи над виданням «Репертуару української книги, 1798–1916», безумовно, мав вирішальне значення для започаткування нею ще одного унікального в наш час бібліографічно-видавничого проекту, а саме – створення повної бібліографії української книги в Галичині, на Закарпатті,

Буковині, Волині та в еміграції за міжвоєнний період – 1914–1939 рр. Планується, що територіально бібліографія включатиме сучасні західні області України – Львівську, Тернопільську, Волинську, Івано-Франківську, Чернівецьку, Закарпатську, окремі колишні етнічні українські території (Надсяння, Холмщина), які після 1945 р. залишилися у складі Польщі, а також еміграційні центри українського видавничого руху – Відень, Берлін, Прага, Подебради, Торонто, Нью-Йорк, Парана та ін. Л. І. Ільницька як автор такого всеосяжного з даної тематики проекту, не тільки взялася за керівництво ним, але й особисто включилася у його виконання разом з визначеною нею групою кваліфікованих працівників відділу наукової бібліографії ЛННБУ ім. В. Стефаніка (Л. Кужель, Т. Дубова, Н. Рибчинська, Л. Суц).

Відомо, що окремого видання бібліографії, в якому була б відображена західноукраїнська та українська еміграційна книга міжвоєнного періоду, немає й досі. Українські бібліографічні джерела реєстрували її лише частково, як, наприклад, бібліографія: «Нові книги» в журналі «Дзвони» (1931–1939); «Бібліографія [української книги в Галичині й Волині, по змозі – на Буковині, Закарпатті та еміграції] за 1937–1938 рр.» Б. Романенчука в журналі «Українська книга» (1937. № 2 – 9–10; 1938. № 2, 4, 8/10); «Бібліографічний покажчик наукових праць української еміграції, 1920–1931» П. Зленка та деякі інші.

Прагнучи до фундаменталізму бібліографічного пошуку, Л. І. Ільницька запланувала і здійснила з групою укладачів ґрунтовне обстеження й дослідження основного джерела нового проекту – генерального (службового) каталогу і фондів ЛННБУ ім. В. Стефаніка, яка має найбагатшу колекцію західноукраїнської книги цього періоду. Були використані каталоги і фонди наукових бібліотек Львівського національного університету ім. І. Франка, Чернівецького університету ім. Ю. Федьковича та Ужгородського національного університету, а також бібліотеки відновленого НТШ у Львові, двох музеїв у Коломиї та ін. До основних бібліографічних джерел проекту віднесено також польську державну бібліографію «Urzędowy wykaz druków nieperiodycznych ...», яка протягом 1928–1939 рр. систематично реєструвала українські галицькі видання.

Об'єктом бібліографування у проекті є книга українською мовою, книга т.зв. язичієм, яким у Галичині і Закарпатті друкувалися москвофільські видання, книга українського автора, але видана іноземними мовами в межах означеного регіону.

Створена робоча картотека на основі по можливості наочного опису видань обсягом майже 14 тисяч назв існує на сьогодні як у картковому, так і в електронному варіантах.

Крім активної участі у вже згаданих надскладних проектах Л. І. Ільницька знаходила й знаходить час ще й для оригінальних науково-дослідних студій. Свої численні розвідки вона друкує у наукових збірниках українських та зарубіжних університетів й наукових бібліотек,

* Репертуар української книги, 1798–1916 : матеріали до бібліографії. – Львів, 1995. – Т. 1. 1798–1870. – С. XX.

у виданнях НТШ, у журнальній періодиці. Пошукові розвідки авторки відзначаються вдумливим аналізом знайдених, здебільшого невідомих, фактів і матеріалів та науковою актуальністю. Особливий дослідницький інтерес викликають статті, пов'язані з історією та проблематикою «Руської Трійці»: «Якщо не Вагилевич ... (1986), «Міжслов'янські зв'язки І. Вагилевича і Я. Головацького в 30–60-х рр. XIX ст. (з маловідомих матеріалів)» (1989), «За всеукраїнську бібліографію М. Шашкевича» (1990), «До біографії І. Вагилевича (з маловідомих матеріалів)» (1996), «Романтизм чи бідермаєр?» (Іван Панькевич – дослідник творчості Маркіяна Шашкевича) (2000) та ін. Однак найбільше знань і душі авторка вклала в дослідження першодруку «Руської Трійці» – славетного альманаху 1837 р. «Русалка Дністровая», з наголосом на розкриття історії його поширення в Європі й світі та місцезнаходження у наукових, приватних бібліотеках.

Почавши від перших публікацій – «Русалка Дністровая» (1837) в контексті міжслов'янських зв'язків» (1990), «Русалка Дністровая» в Сербії» (1993, 1996) та «Русалка Дністрова» у бібліотеках слов'янських країн» (2000), Л. І. Ільницька оприлюднила розвідки про збережені примірники альманаху у фондах Національної бібліотеки у Варшаві (2002), у бібліотеках Санкт-Петербурга (2004), у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (2005), в бібліотеках і музеях Львова (2006), бібліотеках Великобританії, США, Канади (2007) і врешті – «Русалка Дністровая» (1837) в системі культурних цінностей і поширення книги в світі як фактор міжнародних зв'язків» (2008). В останній публікації авторка неначе підбиває підсумок не тільки розшуків знайдених досі примірників альманаху, але й розкриває воістину універсальне значення і внесок цієї книги у поширення українського слова, літератури, культури серед народів світу. І до цієї істини Л. Ільницька дійшла в результаті багаторічних пошуків самої книги і листування з бібліотеками і вченими світу, скрупульозного аналізу кожного знайденого примірника, розшифрування підписів власника, вивчення кореспонденції з імовірними її власниками у Європі та світі. Частина зібраних за цей час матеріалів склала зміст унікальної монографії «Русалка Дністровая» (1837) у бібліотеках і музеях світу», виданої ЛННБУ ім. В. Стефаніка у 2007 р. Ця праця є першим в українській книгознавчій науці виданням, де зібрані відомості про понад 100 примірників першодруку «Русалки Дністрової», які авторка досліджує з великою любов'ю, посвятою і творчим азартом, супроводжуючи текст високопрофесійними передмовою та післясловом, вичерпністю посторінкових бібліографічних посилань, ілюструванням зібраних з усього світу фотографій власників альманаха, їхніх підписів і приміщень бібліотек, наукових установ, де зберігається книга тощо.

Однак, сказаним не вичерпуються науково-дослідні напрацювання Л. І. Ільницької. У її творчому доробку є

кілька вагомих бібліографознавчих розвідок ширшого історико-теоретичного характеру. Серед них – «Матеріали до бібліографії української книги 1798–1916 рр: історія створення картотеки (1945–1948) і проблеми видання» (1996), «Національна бібліографія в Україні: теоретичні і практичні аспекти» (1996, 2001), «До питання про банки даних з українознавства» (у співавторстві) (1998), «Ідея біографічного словника І. О. Левицького в світлі сучасних проблем створення українського біографічного словника» (2002), «Бібліографія західноукраїнської та української еміграційної книги міжвоєнного періоду, 1914–1939: засади створення» (2005).

Цей аспект своєї діяльності Л. І. Ільницька збагатила низкою досліджень, пов'язаних з висвітленням бібліографознавчих досягнень Наукового товариства ім. Шевченка, які авторка здійснила у ранзі голови книгознавчої та бібліографічної комісії відновленого в 1989 р. товариства. Свою роботу в НТШ Л. І. Ільницька розпочала з вивчення бібліографічної діяльності товариства і його голови М. Грушевського, про що свідчать її розвідки «Українознавча бібліографія в Науковому Товаристві ім. Шевченка у Львові (1885–1939): друковані і архівні матеріали» (1994), «Бібліографія у відновленому Науковому Товаристві ім. Шевченка у Львові» (1992), «Україніка НТШ як джерело національної бібліографії» (1996), «М. Грушевський і становлення українознавчої бібліографії в Науковому товаристві ім. Шевченка» (1998), «Неопублікований лист Зенона Кузеля до Наукового товариства ім. Шевченка (1908) як програма створення українознавчої бібліографії» (2009).

Слід відзначити також активну діяльність Луїзи Іванівни як голови згаданої комісії НТШ. Вона проявляється, зокрема, в організації нею щорічних наукових конференцій з питань бібліографії й книгознавства, діяльності визначних бібліографів І. О. Левицького, І. Калиновича, М. Кордуби, З. Кузеля та ін. Ще 1990 р. вийшов упорядкований нею збірник праць відомого українського бібліографа М. Гуменюка «Біля джерел української радянської бібліографії», а згодом ґрунтовне видання «Бібліотека НТШ: книги і люди (1996) та збірник наукових праць, присвячений І. О. Левицькому (2002).

Упродовж 20 років Л. Ільницька очолює науково-бібліографічну раду бібліотеки, є редактором або членом редколегії багатьох професійних видань. Як керівник підрозділу вона виховала цілу когорту спеціалістів високої кваліфікації, це, зокрема: Н. Рибчинська, Л. Кужель, Н. Кошик, О. Хміль, М. Кострова, Т. Кульчицька, Т. Дубова, С. Когут, О. Юркевич.

Щиро вітаючи шановну Луїзу Іванівну зі славним ювілеєм, зичимо їй міцного здоров'я, особистого щастя, нових творчих успіхів на бібліотечній ниві.

Марія Вальо,
наук. співробітник ЛННБУ ім. В. Стефаніка